Alagić Indira[1]*

KAZNENA POLITIKA SUDA BOSNE I HERCEGOVINE U KRIVIČNIM DJELIMA RATNOG ZLOČINA U PERIODU OD 2017. DO 2021. GODINE

Sažetak

Međunarodno i domaće krivično zakonodavstvo obavezuje države da krivično gone i procesuiraju počinitelje krivičnih djela počinjenih protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim humanitarnim pravom. U periodu od 1992. godine do 1995. godine, Bosna i Hercegovina je bila poprište oružanih sukoba u kojima su učinjena teška, sistematska i masovna kršenja međunarodnog humanitarnog prava. Jedan od osnovnih koraka u suočavanju sa prošlošću jeste procesuiranje i kažnjavanje lica odgovornih za krivična djela počinjena protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim humanitarnim pravom. Sud Bosne i Hercegovine predstavlja jedini redovni državni sud, koji je uspostavljen radi provođenja nadležnosti koje su dodijeljene Bosni i Hercegovini, Ustavom BiH zatim Evropskom konvencijom o zaštiti ljudski prava i temeljnih sloboda, te drugih međunarodnih dokumenata koje je Bosne i Hercegovina ratifikovala i koji se primjenjuju na teritoriji Bosne i Hercegovine. Ovaj rad elaborira kazne i okolnosti pod kojima su izrečene određene kazne od strane Vijeća Suda Bosne i Hercegovine. Izvršena je analiza pravosnažnih presuda Suda BiH u periodu od 2017. godine do 2021. godine, gdje je utvrđen mali broj procesuiranih lica, gdje je u većini predmeta izrečena kazna ispod zakonom utvrđenog minimuma, sa zaključkom za mogućnost izricanja i strožijih kazni, što upućuje na neadekvatnost kaznene politike u predmetim ratnih zločina. Značajne primjedbe u postupku odmjeravanja vrste i visine kazne date su izboru olakšavajućih i otežavajućih okolnosti na strani optuženog, kao i da izrečena kazna i provedeni postupak ne utiču na izgradnju povjerenja i pomirenja među ljudima.

Ključne riječi: Sud Bosne i Hercegovine, Pravosuđe Bosne i Hercegovine, krivični postupak, Vladavina prava, nezavisnost pravosuđa, nadle-

1) Magistar prava, Doktorantica na Pravnom fakultetu Univerziteta u Tuzli, Advokat Regionalne advokatske komore Tuzla.

žnost Suda Bosne i Hercegovine, Odjel I Suda BiH

1. Uvodne napomene i metodološki okvir istraživanja

Rezolucijom Vijeća sigurnosti broj 808 od 22.02.1993. godine[2] i broj 827 od 25.05.1993. godine[3], formiran je Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju[4] (u daljem tekstu: MKS) sa ciljem procesuiranja počinilaca krivičnih djela počinjenih protiv čovječnosti i ratnih zločina. Imajući u vidu Rezolucije 1503 od 28.08.2003. godine o završetku rada MKSJ-a[5], uspostavljeni su odjeli za ratne zločine u okviru Suda Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu Sud BiH) , i Tužilaštva Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Tužilaštvo BiH) čiji je zadatak bio da nastave rad u predmetima ratnih zločina u skladu sa najvišim međunarodnim standardima iz oblasti krivičnog prava i zaštite ljudskih prava.[6]

Procesuiranje ratnih zločina, počinjenih tokom rata u Bosni i Herce″-govini (u daljem tekstu BiH), odvijalo se i još uvijek se odvija na više različitih nivoa, od međunarodnog do lokalnog nivoa, odnosno od Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, zatim Suda BiH, okružnih i kantonalnih sudova.[7]

Jedno od osnovnih načela Krivičnog prava koje se primjenjuje u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, jeste načelo vremenskog važenja Krivičnog zakona, koje glasi: Na počinioca krivičnog djela pri-

2) Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, broj 808 od 22.02.1993.godine, Usvojena od strane Savjeta bezbjednosti na 3175. sjednici, 22. februara 1993, Ujedinjene nacije, Savjet bezbjednosti

3) Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, broj 827 od 25.05.1993.godine, Usvojena od strane Savjeta bezbjednosti na 3217. sjednici, 25. maja 1993.godine, Ujedinjene nacije, Savjet bezbjednosti

4) „*Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) bio je sud Ujedinjenih nacija koji se bavio ratnim zločinima počinjenim tokom sukoba na Balkanu 1990-ih godina. Tokom svog mandata, koji je trajao od 1993. do 2017. godine, sud je promijenio sliku međunarodnog humanitarnog prava, pružio žrtvama priliku da opišu strahote kojima su prisustvovale ili ih iskusile, te dokazao da oni koji su osumnjičeni da snose najveću odgovornost za zvjerstva počinjena tokom oružanih sukoba mogu biti pozvani na odgovornost“*., Ujedinjene nacije, pristupljeno, https://www.icty.org/bcs, 26.04.2024.godine

5) Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, broj 1503 od 28.08.2003.godine, Usvojena od strane Savjeta bezbjednosti na svojoj 4817. sjednici, 28. augusta 2003., Ujedinjene Nacije, Savjet bezbjednosti

6) B. Ivanišević, Odjel za ratne zločine u Bosni i Hercegovini: Od hibridnog do domaćeg suda, Međunarodni centar za tranzicijsku pravdu, 2008.

7) Ibid.

mjenjuje se zakon koji je bio na snazi u vrijeme učinjenja krivičnog djela, dok u slučaju da se poslije učinjenja krivičnog djela jednom ili vi-še puta izmijeni zakon, primijeniće se zakon koji je blaži za počinioca.[8] Analizirajući krivične sankcije koje su zaprijećene počiniocima krivičnog djela Ratnog zločina, Krivičnim zakonom koji je bio na snazi u vrijeme izvršenja krivičnog djela i pozitivnim zakonom, tj. Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine koji je u primjeni, propisane sankcije za ovu grupu krivičnih djela se razlikuju, zbog čega i dolazi do neujednačene sudske prakse kod izricanja sankcija za ovu vrstu djela.

Jedan od najznačajnijih međunarodnih dokumenata, koji je imao karakteristike međunarodnog krivičnog zakona, jeste Statut Međunarodnog vojnog suda[9], u kojem su sadržani principi krivičnog prava, koji su imali uticaja na zakonodavna rješenja pojedinih zemalja, a koji akt nije donijela jedna država, već više njih, sa njegovom direktnom primjenom, a kojim Statutom su predviđene tri skupine međunarodnih krivičnih djela: Planiranje, pripremanje, započinjanje i vođenje agresivnog rata; Ratni zločin i Zločin protiv čovječnosti. Nakon ovog Statuta, doneseno je još niz međunarodnih dokumenta koji za cilj imaju sprečavanje ratnog zločina, a to su: Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida[10], Konvencija o postupanju sa ratnim zarobljenicima[11], Konvencija za poboljšanje sudbine ranjenika i bolesnika u oružanim sukobima u ratu[12], Haška konvencija o zaštiti kulturnih dobara iz 1954[13].

Cilj ovog rada jeste prikazati, rad Suda Bosne i Hercegovine kroz analizu kaznene politike Odjela I Suda Bosne i Hercegovine u pogledu zakonske zaprijećene kazne za određeno krivično djelo za koje se

8) Krivični zakon Bosne i Hercegovine, ("Sl. glasnik BiH", br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018 i 46/2021).

9) Yale Law School, Charter of the International Military Tribunal (Statut Međunarodnog vojnog suda), Constitution Statut međunarodnog vojnog suda, 25.05.1991.godine

10) Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, 78 UNTS 277 (1948) („Konvencija o genocidu"), usvojena od strane Generalne skupštine UN-a Rezolucijom 260 (III) A 09.12.1948. godine

11) Ženevska konvencija o postupanju s ratnim zarobljenicima od 12. kolovoza 1949, Ženeva

12) Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu od 12. kolovoza 1949. Ženeva

13) Haška konvencija o zaštiti kulturnih dobara od 14. maja 1954. godine i Protokol uz tu Konvenciju od 14. maja 1954. godine

sudi pred Odjelom I Suda Bosne i Hercegovine, i izrečene kazne za to krivično djelo, kroz analizu **ukupno 88 presuda**.[14] Vremenski period koji je obuhvaćen u ovom radu jeste period od 5 godina, tj. od 2017.godine zaključno sa 2021.godinom. Metodološki okvir istraživanja sastoji se od nekoliko korištenih metoda. Metodom analize sadržaja i metodom apstrakcije prikupljeni su podaci i analiziran sadržaj presuda. U radu je korištena i genetička analiza kako bi se razumio evolutivni put sudske prakse i nastanak ključnih stajališta današnjice kroz izrečene kazne u svih 88 pravosnažnih, analiziranih presuda, i zaprijećene zakonske kazne.

2. Nadležnosti i organizacija Suda Bosne i Hercegovine

Sud Bosne i Hercegovine, formiran je sa ciljem da bi se osiguralo efikasno ostvarivanje nadležnosti države Bosne i Hercegovine i poštovanje ljudskih prava i vladavine zakona na njenoj teritoriji.[15] Venecijanska komisija Vijeća Evrope je 1998. godine[16], bila zadužena od strane Ureda Visokog predstavnika u BiH, kao garanta očuvanja mira i vladavine prava u BiH, da ispita potrebu osnivanja državne pravosudne institucije. Zaključak Venecijanske komisije na kraju je bio da nema prepreka u Ustavu Bosne i Hercegovine da se na državnom nivou osnuje državna pravosudna institucija tj. Sud Bosne i Hercegovine.[17] Odlukom Visokog predstavnika za BiH u novembru 2000. godine osnovan je Sud BiH[18], čime

14) Podaci o rezultatima rada Suda BiH, Pravosnažne presude Suda Bosne i Hercegovine, Odjela I, su pribavljene od strane Suda BiH, na osnovu direktno podnesenog zahtjeva za dostavu istih

15) Zakona o Sudu Bosne i Hercegovine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine" br. 29/00, "Službene novine Federacije Bosnei Hercegovine" br. 52/00 i "Službeni glasnik Republike Srpske"br. 40/00: „Da bi se osiguralo efikasno ostvarivanje nadležnosti države Bosne i Hercegovine i poštovanje ljudskih prava i vladavine zakona na njenoj teritoriji, osniva se Sud Bosne i Hercegovine..

16) Mišljenje Venecijanske komisije (Evropska komisija za demokratiju kroz pravo) br. 648/2011 od 18.6.2012. O pravnoj sigurnosti i nezavisnosti pravosuđa u Bosni i Hercegovini (Opinion on Legal Certainty and the Independence of the Judiciary in Bosnia and Herzegovina).

17) M. Kreso, „Jačanje pozicije nezavisnosti Suda Bosne i Hercegovine", *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici* 5/2012, 103

18) Zakon o Sudu Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Zakon o Sudu BiH) prvi put je objavljen u Službenom glasniku BiH, broj 29/00. Kako je to zapisano u pomenutoj odluci, radni tekst tog zakona pripremila je Evropska komisija za demokratiju putem prava (ili Venecijanska komisija), a potom ga je "radna grupa prilagodila pravnom okviru i uvjetima specifičnim za BiH". Ovaj zakon izmijenjen je i dopunjen više puta, o čemu se može pogledati Službeni glasnik BiH, br. 15/02, 24/02. i 3/03.

je omogućena primjena prava predviđenih u Ustavu BiH, jačanje pravne zaštite građana Bosne i Hercegovine, i primjene i osiguranja svih prava propisanih Evropskom Konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, koja u državi BiH ima nadustavnu snagu.[19]

O važnosti uloge Suda Bosne i Hercegovine, svjedoči činjenica kontinuiteta međunarodnog prava, kada je 2003. godine, Vijeće sigurnosti UN-a donijelo Rezoluciju broj 1503.,[20] u okviru strategije okončanja rada Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, (u daljem tekstu MKSJ). Na ovaj način Sud BiH je bio jedini sud koji može nastaviti rad MKSJ, u vezi sa podizanjem optužnica i krivičnim gonjenjem lica osumnjičenih za ratne zločine, kao i krivična djela sa međunarodnim elementom.[21] Sud BiH je nadležan za krivična djela utvrđena Krivičnim zakonom BiH i drugim zakonima Bosne i Hercegovine, kao i za krivična djela utvrđena zakonima Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine kada ta krivična djela: a) ugrožavaju suverenitet, teritorijalni integritet, političku nezavisnost, nacionalnu sigurnost i međunarodni subjektivitet Bosne i Hercegovine; b) mogu imati štetne posljedice na privredu BiH, ili mogu izazvati druge štetne posljedice za BiH ili mogu izazvati ozbiljnu ekonomsku štetu ili druge štetne posljedice izvan teritorije datog entiteta ili Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.[22] Također, a kako je to utvrđeno Zakonom o Sudu BiH, njegova nadležnost se ogleda u tome da: a) zauzima konačan i pravno obvezujući stav u vezi s provođenjem zakona Bosne i Hercegovine i međunarodnih ugovora na zahtjev bilo kojeg suda entiteta ili bilo kojeg suda Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine kojem je povjereno provođenje zakona Bosne i Hercegovine; b) Sud je također nadležan za donošenje praktičnih uputstava za primjenu krivičnog materijalnog prava Bosne i Hercegovine iz nadležnosti Suda u vezi s krivičnim djelima genocida, zločina protiv čovječnosti, ratnih zločina i kršenje zakona i običaja rata, te pojedinačnom krivičnom odgovornošću vezano za ova djela, po službenoj

19) M. Kreso, „Jačanje pozicije nezavisnosti Suda Bosne i Hercegovine“, *Anali pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici* 5/2012, 109

20) Rezolucija Ujedinjenih nacija br. 1503 (2003) koju je prihvatilo Vijeće sigurnosti na svojoj 4817. sjednici, dana 28.8.2003.godine

21) M.Kreso, „Jačanje pozicije nezavisnosti Suda Bosne i Hercegovine“, *Anali pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici* 5/2012, 101

22) Član 7. Zakona o Sudu BiH

dužnosti ili na zahtjev bilo kojeg entitetskog suda ili suda Distrikta Brčko Bosne i Hercegovine; c) odlučuje o pitanjima koja se tiču provođenja međunarodnih i međuentitetskih krivičnih propisa, uključujući i odnose s Interpolom i drugim međunarodnim policijskim tijelima, kao što su transfer osuđenog lica, izručenje i predaja lica, koje druga država, odnosno međunarodni sud ili tribunal zahtijevaju od bilo kojeg organa na teritoriji Bosne i Hercegovine; d) rješava sukob nadležnosti između sudova entiteta, između sudova entiteta i Suda Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, te između Suda BiH i bilo kojeg drugog suda; e) odlučuje o ponavljanju krivičnog postupka za krivična djela predviđena zakonima države Bosne i Hercegovine.[23]

Sud Bosne i Hercegovine ima tri odjeljenja: krivično, upravno i apelaciono. Krivično odjeljenje sastoji se iz tri odjela:

- Odjel I za ratne zločine
- Odjel II za organizovani kriminal, privredni kriminal i korupciju
- Odjel III za sva ostala krivična djela iz nadležnosti Suda[24]

U okviru Upravnog odjeljenja djeluju tri referata:

- Referat za upravne sporove
- Parnični referat
- Izvršni referat[25]

Apelaciono odjeljenje sastoji se iz tri odjela:

- Odjel I koji odlučuje po pravnim lijekovima na odluke Odjela I Krivičnog odjeljenja
- Odjel II koji odlučuje po pravnim lijekovima na odluke Odjela II Krivičnog odjeljenja
- Odjel III koji odlučuje po pravnim lijekovima na odluke Odjela III Krivičnog odjeljenja, na odluke Upravnog odjeljenja, te rješava

23) H. Sijerčić-Čolić, "Rasprava o reformi u krivičnom pravosuđu i krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, s posebnim osvrtom na novo krivično procesno pravo", *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, vol. 10, br.1.2003., 183

24) Član 14., Zakona o Sudu BiH

25) Član 15., Zakona o Sudu BiH

po prigovorima koji se odnose na izborna pitanja.[26]

Sud ima Zajednički sekretarijat i Ured registrara Odjela I i Odjela II Krivičnog i Apelacionog odjeljenja.[27]

3. Odjel i za ratne zločine krivičnog odjeljenja Suda BiH

Međunarodni oružani sukob u Bosni i Hercegovini, poprimio je formu agresorskog rata, obzirom da je trajao od 1992. godine do 1995. godine, koji period karakterišu teška kršenja odredaba međunarodnog humanitarnog prava, silovanja, prisilna zatvaranja i progon civilnog stanovništva, protivpravno oduzimanje i uništavanje privatne imovine, kao i devastiranje industrijskih, historijskih, obrazovnih i zdravstvenih objekata.[28] Dok se najstravičnije posljedice oružanog sukoba na teritoriji BiH ogledaju u napadima na život i tjelesni integritet žrtava, ranjavanjima, masovnim ubijanjima, ljudskim gubicima, čiji broj, 30 godina nakon okončanja ovog oružanog sukoba nije tačno utvrđen. Pred Odjelom I za Ratne zločine Suda Bosne i Hercegovine, koji je uspostavljen 2005. godine, procesuiraju se krivična djela Ratnog zločina, koji je zvanično sa radom počeo 09. marta 2005. godine, a zbog potrebe implementacije Strategije dovršetka rada MKSJ.[29] Krivična djela za koja je nadležan Odjel I Suda BiH, propisana su u Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine u Glavi XVII, i to „Krivična djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom“, koja djela se najčešće označavaju kao ratni zločin. Riječ je o sljedećim krivičnim djelima: Genocid; Zločin protiv čovječnosti; Ratni zločin protiv civilnog stanovništva; Ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika; Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika; Organizovanje grupe ljudi i podstrekavanje na učinjenje krivičnih djela genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina; Protivpravno ubijanje i ranjavanje neprijatelja; Protivpravno oduzimanje stvari od ubijenih i ranjenih na ratištu; Povrede zakona ili običaja rata; Individualna i komandna odgovornost; Povreda parlamentara; Neopravdano odgađanje povratka ratnih zarobljenika; Uništavanje kulturnih, istorijskih i religijskih spomenika, a koja su učinjena na temelju

26) Član 16., Zakona o Sudu BiH

27) Član 17., Zakona o Sudu BiH

28) E. Omerović, „Ujedinjene nacije i masovna kršenja ljudskih prava u formi međunarodnih zločina u Bosni i Hercegovini u vrijeme međunarodnog oružanog sukoba“, *Pregled: Časopis za društvena zbivanja*, broj 3, Sarajevo 2010, 210 i 213

29) Pravilnik o postupku i dokazima, MKSJ, IT/32/Rev.42,Hag,2008

individualne ili komandne odgovornosti.[30]

Krivična djela iz ove glave Krivičnog zakona, imaju temelj u povredi određenih pravila međunarodnog prava, zatim posebno obilježje čini vrijeme izvršenja djela, odnosno okolnosti izvršenja, tj. da se djela mogu počiniti samo za vrijeme rata ili oružanih sukoba, dok objekat krivičnopravne zaštite predstavljaju čovječnost i druge vrijednosti zaštićene međunarodnim pravom, kao i da ova djela mogu biti počinjena od pojedinca ali se mogu vršiti u vidu organizovanih kriminalnih aktivnosti.[31]

Najčešća krivična djela ratnog zločina za koja se vode postupci ili su pravosnažno okončani pred Odjelom I Suda BiH jesu krivično djelo: Genocid, Zločin protiv čovječnosti i Zločin protiv civilnog stanovništa. Za sva ova krivična djela propisane su visoke zatvorske kazne, odnosno propisane su kazne zatvora najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora.[32] Prema Krivičnom zakonu BiH, za najteže oblike teških krivičnih djela učinjenih s umišljajem može se propisati kazna dugotrajnog zatvora u trajanju od 21 do 45 godina.[33] Međutim, primjenom načela vremenskog važenja, bitno je istaći da se kod odmjeravanja kazne, tj. kod primjene određenog zakona na konkretno krivično djelo, primjenjuje zakon koji je bio na snazi u vrijeme izvršenja krivičnog djela, dok u slučaju izmjena tog zakona, primjenjuje se onaj koji je povoljniji za osumnjičenog odnosno optuženog. Za vrijeme počinjenja krivičnih djela Ratnog zločina na teritoriji Bosne i Hercegovine, bio je na snazi Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (u daljem tekstu "SFRJ")[34], u kojem su Krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava propisana u glavi 16 Zakona, i obuhvata sljedeća krivična djela: Genocid; Ratni zločin

30) Krivični zakon Bosne i Hercegovine, ("Sl. glasnik BiH", br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018 i 46/2021.

31) I. Marković, „Zločin protiv čovječnosti u Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine", *Godišnjak Pravnog fakulteta Univerziteta u Banja Luci*, 30-33, 210

32) Krivični zakon Bosne i Hercegovine, ("Sl. glasnik BiH", br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018 i 46/2021.

33) Član 42b KZ BiH

34) Krivični zakon Socijalističke federativne republike Jugoslavije, ("Službeni list SFRJ", br.44/76-1329, 36/77-1478, 34/84-895, 37/84-933, 74/87-1743, 57/89-1441, 3/90-63, 38/90-1217, 45/90-1340, 54/90-1773 i "Službeni list SRJ", br. 35/92-651, 37/93-816, 24/94-273, 61/01 od 09.11).

protiv civilnog stanovništa; Ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika; Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika; Organizovanje i podsticanje na izvršenje genocida i ratnih zločina.[35]

Prema Krivičnom Zakonu SFRJ za krivična djela Genocid, Ratni zločin protiv civilnog stanovništva, Ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika propisana je kazna zatvora najmanje 5 do 15 godina ili kazna zatvora od 20 godina ili za najteže slučajeve teških krivičnih djela bila je predviđena smrtna kazna.[36] Posmatrajući propisane kazne za krivična djela ratnog zločina, na prvi dojam KZ SFRJ predstavlja stro**žiji zakon, obzirom da je njime za krivična djela ratnog zločina predviđena smrtna kazna. Međutim, uzimajući u obzir zakonske odredbe o ublažavanju kazne, koja odredba je prop**isana i KZ SFRJ i KZ BiH, jednostavno je zaključiti da je KZ SFRJ povoljniji za optužene u predmetima ratnog zločina, kakav stav je zauzeo i Evropski sud za ljudska prava.[37]

Iz naprijed navedenog, pred Sudom BiH prilikom postupanja i odlučivanja u krivičnim djelima primjenjuje se KZ SFRJ kao blaži zakon, jer ovaj zakon predviđa manje posebne minimume kazne za predmetna krivična djela,[38] obzirom da se za krivično djelo npr. Genocid kao najstrožija može izreći kazna zatvora u trajanju od 20 godina, uz mogućnost izricanja strožije kazne za krivično djelo Zločin protiv čovječnosti.

35) Ibid

36) Ibid

37) *"Posebno je važno da Krivični zakon iz 1976. godine predviđa blažu minimalnu kaznu, s obzirom da je g. Maktoufu izrečena minimalna propisana kazna, a g. Damjanoviću kazna koja je samo malo viša od minimalne propisane kazne. Sud je uzeo u obzir da su kazne izrečene podnosiocima predstavki u okvirima kažnjavanja propisanim i Krivičnim zakonom iz 1976. i Krivičnim zakonom iz 2003. godine. S obzirom na to, nije moguće sa sigurnošću tvrditi da bi bilo koji od podnosioca predstavki dobio blažu kaznu da je primijenjen raniji zakon. Međutim, ono što je bitno je da su podnosioci zahtjeva mogli dobiti blaže kazne da je primijenjen Krivični zakon iz 1976. godine. Prema tome, s obzirom na veliku mogućnost da je primjena Krivičnog zakona iz 2003. godine dovela do izricanja strožih kazni u specifičnim okolnostima predmetnog slučaja, podnosiocima zahtjeva nisu bile pružene efikasne mjere zaštite od izricanja težih kazni u suprotnosti sa članom 7".*

Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Maktouf i Damjanović protiv Bosne i Hercegovine, broj apelacije: 2312/08 i 34179/08, presuda Velikog vijeća od 18.07.2013.godine

38) M. Kreho,"10 godina Odjela I za ratne zločine Suda BiH", Sud Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2015, 27.

3. Značaj i svrha kaznene politike u predmetima ratnog zločina

U općem dijelu Krivičnih zakona u BiH, definišu se osnove i granice krivičnopravnih sankcija, čija je funkcija zaštita osnovnih prava i sloboda čovjeka i drugih osnovnih individualnih i općih vrijednosti koje su ustanovljene ustavom i međunarodnim pravom. Propisivanje krivičnih djela, vrste i mjere krivičnopravnih sankcija zasniva se na nužnosti primjene krivičnopravne prinude i njenoj srazmjeri u odnosu na jačinu opasnosti za zaštićena dobra.[39] Svrha[40] krivičnopravnih sankcija, prema Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine[41], Krivičnom zakonu Federacije BiH[42] i Krivičnom zakonu Brčko distrikta BiH[43] jeste zaštita društva od izvršenja krivičnih djela preventivnim uticajem na druge da poštuju pravni sistem i ne izvrše krivična djela, sprječavanjem učinitelja da izvrši krivična djela, kao i podsticanje njegovog prevaspitanja. Pored navedenog, navedeni krivični zakoni pod svrhom krivičnopravnih sankcija podrzumijevaju **i zašti**tu i satisfakciju **žrtve krivičnog djela. Krivični zakonik Republike Srpsk**e (KZ RS (2017))[44] i Krivični zakon Republike Srpske (raniji KZ RS)[45] propisuju posebno kao opću svrhu krivičnopravnih sankcija suzbijanje protivpravnih djelatnosti kojima se ugrožavaju ili povređuju vrijednosti zaštićene krivičnim zakonodavstvom. S druge strane, osnovna svrha ka-

39) Osnova, granice i funkcija krivičnopravne prinude definisani su u općem dijelu krivičnih zakona u BiH: Krivični zakon BiH, član 2., Krivični zakon FBiH, član 3., Krivični zakonik RS, član 4. i Krivični zakon BD BiH, član 3.

40)„Pojam svrha najčešće se koristi da bi se označilo ono čemu se teži, odnosno šta se želi postići, a najčešće se poistovjećuje sa pojmom cilja, što opet u starogrčkom jeziku označava: konac, svršetak, kraj, ispunjavanje, svrha, uspjeh.“ M. Knežević, Penologija u socijalnom radu: (i socijalni rad u penologiji), Biblioteka socijalnog rada, Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2007, 91.

41) Krivični zakon Bosne i Hercegovine – KZ BiH, “Službeni glasnik BiH” broj 3/2003, 32/2003, 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018 i 46/2021, člana 8

42) Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine – KZ F BIH, “Službene novine FBiH” broj 36/2003, 21/2004, 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017, član 7

43) Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine – KZ BD BiH, “Službeni glasnik BD BiH” broj 19/2020, član 7

44) Krivični zakonik Republike Srpske – KZ RS, “Službeni glasnik RS” broj 64/2017, 104/2018, 15/2021 i 89/2021

45)Krivični zakonik Republike Srpske – KZ RS, “Službeni glasnik RS” broj 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12 i 37/13

žnjavanja prema KZ BiH, KZ FBiH i KZ BD BiH, je sljedeća: da se izrazi društvena osuda učinjenog krivičnog djela, da se utiče na učinitelja da ubuduće ne čini krivična djela i podstakne njegovo prevaspitanje, da se utiče na ostale da ne učine krivična djela i da se utiče na svijest građana o pogibeljnosti krivičnih djela i o pravednosti kažnjavanja učinitelja.[46] Zbog toga se može zaključiti da je model svrhe kažnjavanja zasnovan na mješovitim teorijama o svrsi kažnjavanja.[47]

Kao jedan od elemenata krivičnopravnog sistema, kaznena politika u najširem smislu obuhvata ukupnost aktivnosti zakonodavnih organa pri propisivanju kazni i drugih krivičnopravnih sankcija (zakonska kaznena politika ili kaznena politika zakonodavca)[48], kao i pravosudnih organa pri izboru krivičnopravne sankcije i odmjeravanju kazne individualno određenim učiniteljima krivičnih djela (sudska kaznena politika).[49]

Kaznena politika zakonodavca (u užem smislu) ostvaruje se propisivanjem raspona kazni za svako pojedino krivično djelo, odnosno za njegove pojedine oblike (osnovne, lakše i teže oblike). S tim u vezi je potrebno istaći da je zakonodavstvo u BiH prihvatilo sistem relativno određenih kazni u kojem zakonodavac propisuje raspone kazni (minimum i maksimum kazne ili samo minimum, odnosno samo maksimum kazne). U svakom slučaju, problematika zakonskog propisivanja kazni je složena i tu dolazi do izražaja sposobnost zakonodavca da klasificira različite oblike zabranjenog ponašanja prema nizu kriterija. Razlikovanje polazi od osnovnih, lakših i težih oblika krivičnog djela, stepena krivnje, jačine ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, različitih stadija izvršenja krivi-

46) M. Babić/ I.Marković, Krivično pravo – opšti dio (drugo izmijenjeno izdanje), Banja Luka 2015, 363.

47) M Babić/ Lj.Filipović/ I.Marković/ Z.Rajić, Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo, 2005., Knjiga I

48) L. Cvitanović, "Zakonska kaznena politika u širem smislu obuhvata propisivanje sistema krivičnih sankcija u općem dijelu zakona dok, u užem smislu, obuhvata propisivanje kazni za pojedina krivična djela u posebnom dijelu krivičnih zakona."., Sustav propisivanja kazne zatvora u kaznenom zakonu i kaznenom zakoniku (de lege lata i de lege ferenda), Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2004., vol. 25, br. 2., 896.

49) Ž. Horvatić, "Problem odnosa u zakonu propisane i sudskim presudama primjenjene kaznenopravne represije prema počiniteljima krivičnih djela (zakonska i sudska kaznena politika)", Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 11, br. 2/2002., 387

nog djela i drugih kriterije.[50] Pri tome, zakonom definisane vrste i mjere kazne, po prirodi stvari, ostaju na nivou općeg, propisujući određeni raspon kazne za neko protivpravno ponašanje. Ovakvo postupanje sudova, daje fleksibilnost i slobodu prilikom odmjeravanja kazne. S druge strane, sudska praksa će pokazati ako raspon kazne nije postavljen adekvatno.[51] Sudovi su dužni primijeniti zakonske odredbe, uvažiti kako zakonom propisan raspon kazne, tako i opća pravila o odmjeravanju kazni, na koji način vrše individualizaciju kazne prema okolnostima konkretnog učinitelja i krivičnog djela. U tom kontekstu opravdano je koristiti termin „*kaznena politika sudova ili sudska kaznena politika*".

Odnos između zakonskog i sudskog izbora kazne karakteriše njihova međusobna povezanost i uslovljenost, kao i stalna dinamičnost i promjenjivost njihovog odnosa do kojih dolazi djelovanjem sudske prakse.[52] Krivične sankcije koje su predviđene zakonom omogućavaju sudovima da zaista pronađu i izreknu onu sankciju, koja **će** u konkretnom slučaju, zavisno od svih okolnosti koje se tiču učinjenog krivičnog djela, i njegovog učinioca, pružati optimalne izglede za ostvarenje svrhe njihove primjene. Pitanje izbora i odmjeravanje krivične sankcije je jedno od važnih pitanja za sudsku praksu.[53] Kada je u pitanju svrha kažnjavanja, Vrhovni sud Srbije u svojim zaključcima kaže sljedeće, „Pri primjeni krivičnih sankcija, treba imati u vidu cjelokupnost odredaba krivičnog zakona i mogućih mjera, te u zavisnosti od društvene opasnosti i stepena krivične odgovornosti učinioca krivičnog djela, izreći sankcije sa kojima **će** se najdosljednije ostvariti svrha kažnjavanja.[54]

Potrebno je istaći da zakonodavac prilikom propisivanja kazni u pravilu daje prednost generalno-preventivnom učinku propisanih kazni. S druge strane, rukovodeći se pravilima o odmjeravanju kazne za konkretnog učinitelja određenog krivičnog djela ili više krivičnih djela, sudovi prednost daju ciljevima specijalne prevencije, uz obavezu da uvaže i

50) Ibid., 3

51) Ž. Horvatić,, op. cit., 388.

52) Z. Stojanović, „Kaznena politika sudova", Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Glasnik odjeljenja društvenih nauka, Podgorica, 24/2019, 68.

53) F.Bačić, Komentar Krivičnog zakona SFRJ,"Savremena administracija" 1986, 20

54) Zaključci sa sjednice krivičnog odjeljenja Vrhovnog suda Srbije, održane 21. maja 1976. godine

ciljeve generalne prevencije kao elementa svrhe kažnjavanja.[55] Iz naprijed navedenog, i sami postavljamo pitanje, da li sudovi u svakom konkretnom nslučaju izriču sankciju koja **će** pružiti optimalne izglede za ostvarenje svrhe njihove primjene?!! Analizirajući pravosnažne presude Odjela I Suda BiH, možemo izvesti zaključak da je veliki značaj usmjeren ka generalno preventivnom učinku izrečene kazne.

4. Odmjeravanje kazne

Odmjeravanje kazne podrazumijeva postupak u kome sud na osnovu vrednovanja svih okolnosti konkretnog slučaja utvrđuje vrstu i visinu kazne učiniocu određenog krivičnog djela, gdje se kroz odmjeravanje kazne ostvaruje osnovna funkcija krivičnog prava i kaznene politike jednog društva.[56] Prema tome, za svako društvo od posebnog je značaja sudska kaznena politika kojoj je svrha ostvarivanje osnovne funkcije krivičnog prava, odnosno, zaštite osnovnih prava i sloboda čovjeka i drugih individualnih i opštih vrijednost zaštićene domaćim i međunarodnim propisima. Potrebno je istaći da naše, kako ranije tako i sadašnje krivično zakonodavstvo, predviđa dosta fleksibilan sistem odmjeravanja kazne. Krivičnim Zakonom SFRJ za "Krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava" propisana je kazna zatvora najmanje 5 godina ili smrtna kazna. Ovaj zakon je propisao da se smrtna kazna može izreći kao jedina glavna kazna za određeno krivično djelo i to samo za najteže slučajeve teških krivičnih djela za koje je zakonom propisano. Drugi vid kazne jeste zatvor koji ne može biti kraći od 15 dana, niti duži od 15 godina, ali istom odredbom se propisuje da se za krivična djela za koja je propisana smrtna kazna može izreći kazna zatvora u trajanju od 20 godina, odnosno da se i za krivična djela učinjena sa umišljajem za koje je propisan zatvor u trajanju od 15 godina za teške oblike tog djela može odrediti zatvor u trajanju od 20 godina. Znači da je stvar potpuno jasna da se kazna zatvora može izreći u trajanju do 15 odnosno do 20 godina.[57] Navedena mogućnost

55) Ž. Horvatić, "Problem odnosa u zakonu propisane i sudskim presudama primjenjene kaznenopravne represije prema počiniteljima krivičnih djela (zakonska i sudska kaznena politika)", Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 11, br. 2/2002. str. 388.

56) B. Ivanišević "Odjel za ratne zločine u Bosni i Hercegovini: Od hibridnog do domaćeg suda", Međunarodni centar za tranzicijsku pravdu 2008., 15

57) A. Lozo, "Retroaktivna primjena zakona u BiH, Različita praksa sudova koji postupaju u predmetima po optužbama za povrede pravila meunarodnog humanitarnog prava", OKO reporter o ratnim zločinima broj 5, proljeće/ljeto 2007, 16-25

odmjeravanja i izricanja kazne prema KZ SFRJ govori o fleksibilnosti pravosudnih organa prilikom odmjeravanja i izricanja kazne.

Prije svega, ističemo da, kako je to i Ustavom BiH i ranijim Ustavom SFRJ određeno, kao osnov i granica za određivanje krivičnih djela i propisivanje krivičnih sankcija za ta djela, na prvom mjestu su zaštita čovjeka i drugih vrijednosti društva. Te druge vrijednosti su: društveno ekonomski položaj čovjeka, demokratsko društveno uređenje, nezavisnost i bezbjednost države, ravnopravnost među ljudima i zaštita prava predviđenih Ustavom. Drugi osnov za primjenu krivičnopravnih mjera jeste prinuda a to je nužnost koja proizlazi iz prirode krivičnog prava i njegove funkcije. Iz naprijed navedenog jasno je da se krivično pravo koristi prinudom, samo je pitanje do koje granice ta prinuda može ići.[58] „Adekvatna primjena krivičnih sankcija za učinioce krivičnih djela je primarni i uvijek aktuelni zadatak za sve sudove, jer od toga zavisi pravilna i potpuna primjena zakona u cilju ostvarenja svrhe kažnjavanja. Pitanja primjene krivičnih sankcija treba da bude predmet stalne pažnje svih sudova.“ [59]

Izricanje kazne za izvršeno krivično djelo je veoma složen, težak zadatak, a da bi sudovi mogli uspješno da ga obave i da izreknu kaznu koja će biti najadekvatnija učinjenom krivičnom djelu i njegovom učiniocu, potrebno je da zakonodavac predvidi takva rješenja na osnovu kojih će se praktično moći doći do tog cilja. Radi se o izricanju blaže ili strožije kazne od one koja je inače zakonom predviđena za izvršeno krivično djelo. Na sudu je obaveza odmjeravanja, odnosno određivanja vrste i visine kazne učiniocu za izvršeno krivično djelo, gdje sa sigurnošću možemo reći, da od pravilnog izbora kazne zavisi, u krajnjoj liniji, svrha kažnjavanja uopšte. Sudovi prilikom odmjeravanja kazne u krivičnom predmetu, moraju prije svega da se kreću u granicama koje su zakonom propisane za djela za koja se sudi, zatim moraju voditi računa o svrsi kažnjavanja i na kraju o svim okolnostima koje utiču da kazna bude veća ili manja, a to su olakšavajuće i otežavajuće okolnosti. [60]

58) B. Čejović “Krivično pravo u sudskoj praksi”, Prva knjiga, Opšti deo, Beograd 1985., 4

59) Zaključci sa sjednice krivičnog odjeljenja Vrhovnog suda Srbije, održane 21.maja 1976. godine

60) B. Čejović “Krivično pravo u sudskoj praksi”, Prva knjiga, Opšti deo, Beograd 1985., 280

Analizirajući pravosnažne presude Odjela I Suda BiH u periodu od 2017. godine do 2021. godine, došli smo do zaključka da sud prilikom odmjeravanja kazne cijeni stepen krivice, pobude iz kojih je djelo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je djelo učinjeno, raniji život učinilaca, njihove lične i porodične prilike, zatim njihovo ponašanje nakon učinjenog djela, držanje pred sudom pa čak i vrijeme koje je proteklo od izvršenja krivičng djela, te druge okolnosti koje su od uticaja za odmjeravanje kazne.

Svaki konkretni predmet, potrebno je da od strane sudije pojedinca ili sudskog Vijeća bude individualiziran, odnosno da je potrebno svakome optuženom odmjeriti kaznu isključivo na osnovu njihovog konkretnog doprinosa i radnji kojima je djelo počinio, te olakšavajućih i otežavajućih okolnosti.

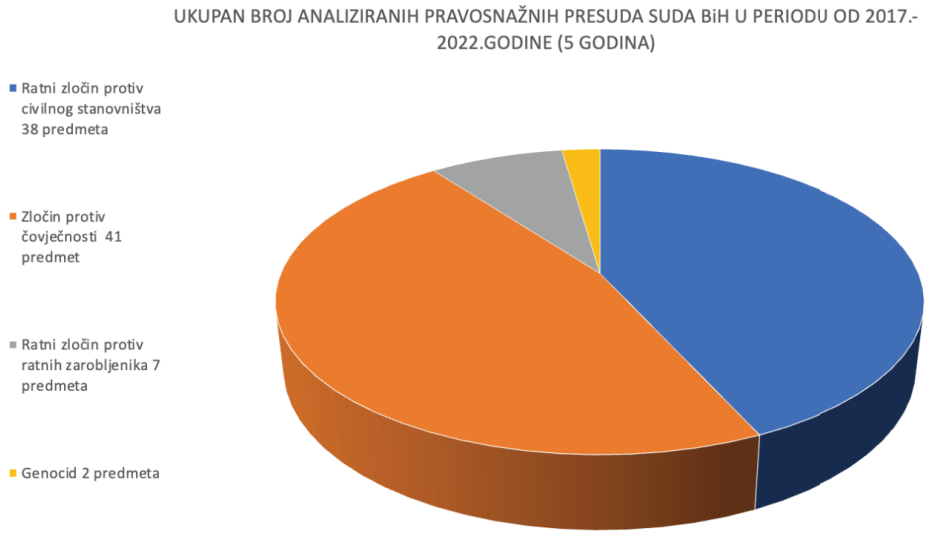

GRAFIKON 1: Ukupan broj analiziranih predmeta u periodu od 2007.-2021.godine

U periodu od 5 godina, odnosno 88 pravosnažnih presuda koje su analizirane u ovom radu, pojavljuje se problematika odgovarajućih obrazloženja olakšavajućih i otežavajućih okolnosti koje je sud vrednovao pri izboru vrste i mjere izrečene kazne. Ovo je karakteristično ne samo kod redovnog odmjeravanja kazne, kada je ona izrečena u skladu sa zakonom

propisanim zakonskim minimumom i maksimumom propisane kazne, već i kod njenog ublažavanja, odnosno, kod izricanja kazne ispod zakonskog minimuma, te je kod ovakvih situacija posebno značajno i bitno da sud detaljno razmotri i obrazloži sve okolnosti koje su od značaja za izbor manje kazne od propisane kazne za ovakve oblike teških krivičnih djela. Detaljno obrazloženje i isticanje razloga koje sud uzima u obzir prilikom odmjeravanja kazne, posebno je potrebno u situacijama kada se u većini krivičnih djela primjenjuje raniji zakon, tj KZ SFRJ koji ima duplo manji opšti minimum nego KZ BiH.

Dosta često u pravosnažnim presudama odjela I Suda BiH, samo su pobrojane olakšavajuće i otežavajuće okolnosti an strani optuženog, bez valjanog analiziranja ili sagledavanja njihove funkcionalne povezanosti sa konkretnim krivičnim djelom i ocjene značaja takvih okolnosti, tj njihove relevantnosti u odmjeravanju kazne.

Najčešče se kao olakšavajuće okolnosti navode porodične prilike na strani optuženog, korektno držanje pred sudom, imovno stanje, te protek vremena od izvršenog krivičnog djela, što u suštini predstavljaju okolnosti koje nemaju posebnog značaja kod krivičnih djela ratnog zločina. Korektno držanje pred sudom kao olakšavajuća okolnost predstavlja standard za ponašanje svih učesnika u postupku a odstupanje od toga može da povlači i određene posljedice, dok porodično stanje optuženog, kod krivičnih djela ratnog zločina, nema poseban značaj. Također, prilikom odmjeravanja kazne, a kakvo zapažanje je stečeno analizom pravosnažnih presuda, sud prilikom odmjeravanja kazne ne dovodi u vezu olakšavajuće ili osobito olakšavajuće okolnosti sa otežavajućim okolnostima, gdje bi na taj način takvo postupanje jedino bilo ispravno prilikom ocjene izbora vrste i visine kazne. Navođenje u presudama, značajniji protek vremena nakon izvršenja djela, kao olakšavajuće okolnosti, npr protek vremena od 20 ili 25 godina, apsolutno je pogrešno, te se protek vremena sam po sebi ne može smatrati kao olakšavajuća okolnost, imajući u vidu da su u pitanju specifična krivična djela čije je procesuiranje u mnogim slučajevima prilično neizvjesno, i uglavnom često tek slijedi nakon proteka, nekada i veoma dugog vremena. Krivična djela Ratnog zločina, i njihovo procesuiranje ne zastarijeva, pa samim tim protek vremena nema smisla da predstavlja olakšavajuću okolnost imajući u vidu i činjenicu da se ovi predmeti i optužuju, vrločestoi po proteku 20 i više godina od događaja za

koje se optužuju.

Kada je u pitanju krivično djelo - Zločin protiv čovječnosti, jasno je da su priroda i jačina opasnosti izuzetno veliki, odnosno radi se o jednom od najtežih krivičnih djela propisanih KZ BiH, za koje se može izreći kazna dugotrajnog zatvora. Cilj kod presuđivanja za ovo krivično djelo jeste da se izrazi i društvenu osudu djela, što je potvrđeno i brojnim međunarodnim dokumentima, a svi međunarodni pravni sistemi zabranjuju vršenje Zločina protiv čovječnosti i to u međunarodnom pravu predstavlja svojevrstan Ius Cogens, od kojeg nema odstupanja. Kada su u pitanju olakšavajuće okolnosti, sud cijeni korektno držanje optuženih pred sudom, činjenicu da su porodični, životnu dob optuženih, zdravstveno stanje optuženih, ali i vremenski protek od izvršenog krivičnog djela do odlučivanja.[61]

Kod odmjeravanja kazne za krivično djelo – Ratni zločin protiv civilnog stanovništva, koje djelo između Zakonom taksativno pobrojanih radnji izvršenja, obuhvata i, prisiljavanje na prostituciju ili silovanje, sudsko vijeće kao otežavajuću okolnost cijeni način učinjenja djela, težinu povrede zaštićenog dobra i u vezi sa tim posljedice učinjenog djela koje se ogledaju u tjelesnim i duševnim patnjama koje su pretrpjeli i trpe žrtve ovog zločina i danas, zatim svijest i volju optuženih, upornost optuženog u činjenju krivičnog djela, (npr. odvođenje svaki dan civila druge nacionalnosti u istu prostoriju, silujući je svaki dan), zatim životna dob oštećenih, činjenica da oštećene nisu niti na jedan način ugrožavale optuženog, niti su mogle pružiti otpor zbog svoje fizičke konstitucije.[62] Kod krivičnog djela Zločin protiv civilnog stanovništva, Sud BiH u svojim presudama, ukazuje da su u radnjama optuženog sadržani svi elementi krivičnog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1 preuzetog KZ SFRJ, te ukazuju na praksu Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, odnosno definicuju silovanja, napominjući da je utvrđena u presudama tog suda, konkretno se pozivajući na presudu u predmetu optuženog Kvočke i dr,[63] navodeći da je kod krivičnog djela silovanja, posmatranog kroz izvršenje krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva, dovoljan osjećaj oštećene osobe, da je ta radnja izvršena protiv njene volje od naoružanih uniformisanih osoba u ratu, pa

61) M. Budimlić, "Aktuelnost kriminoloških istraživanja u prevenciji novih formi kriminološkog ponašanja", Kriminalističke teme, Broj 3-4, Sarajevo 2004, 200-210

62) Presuda Suda BiH u predmetu broj: S1 1 K 018442 15 KrI, strana 50.

63) Presuda Suda BiH u predmetu broj : S1 1 K 021682 20 Kžk

da nije potrebno utvrđivati detalje izvršenja tog čina, kao kod krivičnog djela običnog silovanja, počinjenog u miru. U pravosnažnim presudama Suda BiH, a koje se odnose na izvršenje krivičnog djela Zločin protiv civilnog stanovništva, sud je utvrdio da su počiniocu postupali kršeći pravila Međunarodnog humanitarnog prava[64] i to odredbi člana 3. Stav 1. Tačka a) i c) i člana 27. Stav 2. Ženevske konvencije o zaštiti civilnog stanovništva za vrijeme rata od 12.08.1949.godine[65] u vezi sa članom 4. Stav 2 tačka e) Dopunskog protokola II uz Ženevsku konvenciju.[66]

Kao olakšavajuće okolnosti, kao i obično, sud cijeni korektno držanje optuženog pred sudom, poštivanje suda, raniji život optuženog i činjenicu da nije osuđivan.[67] Nadalje, a vezano za odmjeravanje kazne za krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva, koji se sastoji u napadu na civilno stanovništvo, sud kao otežavajuće okolnosti cijeni raniju mnogostruku osuđivanost optuženog, bezobzirnost optuženog u izvršenju pojedinačnih inkriminacija za koje je oglašen krivim, zatim njegovo odnošenje prema žrtvi nakon učinjenog djela, nazivajući oštećene u ovom krivičnom predmetu kao: „četnička žrtva“;[68] dok je Vijeće u predmetu broj: S 1 1 K 008494 17 Kžk, kao olakšavajuću okolnost na strani optuženog cijenilo da je optuženi porodičan čovjek (otac dvoje djece), te da je u određenim situacijama koje navode saslušani svjedoci optužbe ipak pokazivao određenu dozu humanosti prema pripadnicima hrvatskog naroda, dok je od otežavajućih okolnosti na strani optuženog sud cijenio bezobzirnost i upornost optuženog u izvršenju pojedinačnih inkriminacija za koje je oglašen krivim, na koji način je iskoristio nemoć oštećenih lica, koja su se nalazila zatočena, brojnost preduzetih radnji, posebno brutalan način izvršenja pojedinih radnji, što je kod svih svjedoka izazvalo osjećaj

64) International Committee of the Red Cross (ICRC), War and international humanitarian law, 1863, https://www.icrc.org/en

65) Ženevska konvencija o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata od 12. kolovoza 1949, Ujedinjene Nacije, Savjet sigurnosti, Ženeva, “Narodne novine - Međunarodni ugovori”, broj 1/92.

66) Dopunski protokol ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (protokol II), “Narodne novine - Međunarodni ugovori”, broj 1/92.

67) M. Budimlić, “Aktuelnost kriminoloških istraživanja u prevenciji novih formi kriminološkog ponašanja”, Kriminalističke teme, broj 3-4, Sarajevo

68) Presuda Suda BiH u predmetu broj: S1 1 K 020380 16 Kri, strana 63

jakog straha i traume,[69] Prema tome, jasno je da sud prvobitno prilikom odmjeravanja kazne u svakom konkretnom predmetu treba individualizirati optuženog i odmjeravati kaznu u skladu sa okolnostima tog konkretnog predmeta, uvjetima pod kojim je djelo izvršeno.

Prema navedenom, u KZ BiH i KZ SFRJ "okolnosti" krivičnog djela tretiraju se kao relevantne prilikom odmjeravanja kazni, pored načina izvršenja, takve "okolnosti" mogu se odnositi na to, da li je optuženi zloupotrijebio položaj moći, odnosno da li je žrtva bila posebno ranjiva. Otežavajuće okolnosti "zloupotreba ovlasti" obično podrazumijeva situacije u kojima je optuženi obnašao političku, vojnu ili logorsku rukovodeću ulogu. Otežavajuća okolnost koja se odnosi na ranjivost žrtve obično podrazumijeva situacije u kojima je optuženi počinio krivična djela protiv djece, starijih, zatočenih ili drugih osoba koje su u sličnoj bespomoćnoj situaciji, gdje način počinjenja, nejednakost moći između optuženog i žrtve odražava težinu krivičnog djela, te shodno tome može pomoći u određivanju kazne za optuženog. Ključne otežavajuće okolnosti koje sud treba da cijeni prilikom odmjeravanja vrste i visine kazne, su: način počinjenja djela, zloupotreba ovlasti i ranjivost žrtve, uticaj na žrtvu, učestalost krivičnog djela te motivi za izvršenje krivičnog djela. Ključne olakšavajuće okolnosti koje je sud cijenio prilikom odmjeravanja kazne počiniocima teških krivičnih djela ratnog zločina su: uloga koju je optuženi imao u počinjenju krivičnog djela, izražavanje kajanja i suosjećanja, pomoć u postupku, dok olakšavajuće okolnosti kojima sud nije trebao pripisati značaj prilikom odmjeravanja kazne su: korektno držanje pred sudom, lične prilike optuženog, pružanje određene vrste pomoći tokom sukoba, protek vremena od izvršenja krivičnog djela, općenite ratne okolnosti kojes e odnose na tenzije i haos usljed ratnih dejstava.

Društvo u kojem živimo, koje nas okružuje, svakodnevno je na meti medija koji prenose informacije o radu Suda BiH i odlukama koje Sud donosi, stvarajući negativan stav ljudi prema radu Odjela I Suda BiH, obzirom da su izrečene presude dosta blage, de se kao olakšavajuće oko-lnosti uzimaju okolnosti koje čak ne bi trebale sudu biti od značaja, zbog čega je i taj stav društva prema radu Odjela I Suda BiH, prikaz stvarnog stanja i odnosa prema radu Odjela I Suda BiH kada su u pitanju pravosnažne presude za krivična djela ratnog zločina.

69) Presuda Suda BiH u predmetu broj: S 1 1 K 008494 17 Kžk, strana 174

Na izricanje sankcije manje od maksimalne određene u predmetnim krivičnim djelima, a kroz analizu pravosnažnih predmeta pred Sudom BiH, uticao je veliki broj zaključenih sporazuma o priznanji krivnje koji su zaključeni sa optuženim u ovim predmetima, ali prije svega, veliku ulogu ima dužina trajanja postupaka u ovim predmetima, zatim gubitak svjedoka koji bi potvrdili izvršenje radnji koje se optuženom stavljaju na teret. Pod gubitkom svjedoka podrazumijevamo ili smrt svjedoka, jer se svi predmeti ratnog zločina vode još nakon 20 do 25 godina od završetka rata, tj. Međunarodnog oružanog sukoba na teritoriji Bosne i Hercegovine, zatim, također zbog straha svjedoka, koji se u ovakvim krivičnim predmetima boje za svoj život i život svoje porodice. Prema tome, jedinom kočnicom u uspostavljanju strožije i pravičnije kaznene politike Suda BiH u krivičnim djelima ratnog zločina jeste primjena KZ SFRJ. Kao rezultat navedenog, ostaju nam izrečene odluke Suda BiH, i stav o prihvatljivoj ili čak blagoj kaznenoj politici Suda BiH u krivičnim djelima ratnog zločina

U strukturi procesuiranja ratnog zločina pred Odjelom I Suda BiH, analizirajući pravosnažne presude u naznačenom periodu, jasno je da dominiraju krivično djelo Zločin protiv čovječnosti i Ratni zločin protiv civilnog stanovništva.

5. Tabelarni prikaz pravosnažnih presuda

Odjel I Krivičnog odjeljenja Suda BiH, u 2017.godini, bilježi 17 pravosnažnih presuda za krivično djelo Ratni zločin, od kojih presuda je samo jedna pravosnažna oslobađajuća presuda, za krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h), u vezi sa tačkama e), i) i k) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH), koji predmet je trajao u periodu od 2 godine, tj. od 2015.godine do 2017. godine, kada je donesena i objavljena drugostepena presuda, gdje je optuženi a sad oslobođeni lice 1957.godište, kao pripadnik Vojske Republike Srpske učestvovao u protjerivanju muslimanskog stanovništva sa područja opštine Sokolac.

Pravosnažne osuđujuće presude u 2017. godini, odnose se na Krivična djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva i Zločin protiv čovječnosti, za koja krivična djela je konačna pravosnažna sankcija kao najmanje izrečena kazna zatvora u trajanju od 4 (četiri) godine, koja kazna je utvrđena uz primjenu odredaba ublažavanja kazne KZ SFRJ, za krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Analizirajući osobe, tj. počinitelje ovih

krivičnih djela, možemo zaključiti da su isti u starosnoj dobi od 30 do 40 godina, da su porodični, te da su u vrijeme izvršenja krivičnih djela imali malodobnu djecu. Zatim, postupci koji su pravosnažno okončani u 2015. godine, trajali su u periodu od 2 godine, gdje je optužnica podignuta 2015. godine i ista potvrđena u 2015.godini. Kao najteža kazna, za krivična djela pravosnažno presuđena u 2017.godini jeste kazna zatvora u trajanju od 15 (petnaest) godina, za krivično djelo Zločin protiv čovječnosti.

Međutim, kada su u pitanju sankcije za krivična djela koja su okončana u 2017. godini i to za Krivična djela Ratani zločin protiv civilnog stanovništva i Zločin protiv čovječnosti, ostavit ćemo slobodu mišljenja da su sankcije za takva počinjena gnusna djela izrazito blage, obzirom da se pred Krivičnim sudovim u Bosni i Hercegovini, na nižim nivoima, izriču znatno strožije kazne, gdje za krivično djelo Ubistva pred Kantonalnim sudom u Tuzli, počintelju koji bez utvrđenog umišljaja, već u afektu počini krivično djelo, bude izrečena kazna zatvora u trajanju od 10 (deset) godina, ili za krivično djelo Ubistvo počinjeno sa umišljajem, pred Kantonalnim sudom u Tuzli izrečena kazna zatvora 17 (sedamnaesat) godina.

UKUPAN BROJ ANALIZIRANIH PRAVOSNAŽNIH OSUĐUJUĆIH PRESUDA SUDA BiH U 2017.GODINI					
	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva	Zločin protiv čovječnosti	Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika	Genocid	Ukupno
Broj osuđujućih presuda	8	9			17

Tabela 1: Broj analiziranih pravosnažnih osuđujućih presuda u 2017.godini

Nadalje, 16 pravosnažno okončanih predmeta u 2018.godini vođeno je protiv pripadnik Vojske republike srpske, sa ciljem da se uništi, istrijebi muslimansko stanovništvo, dok su dvije presude, osuđujuće kojima su pripadnici muslimanskog stanovništva, tj. Armije bosne i hercegovine lišavali života građane srpske nacionalnosti, dok su vođeni predmeti i protiv pripadnika hrvatske nacionalnosti, tj. pripadnik HVO koji su počinili krivična djela protiv pripadnika srpske nacionalnosti. Najzastupljenije krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva u kojim presudama se osuđenim licima na teret stavlja i krivično djelo Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika, zatim zločin protiv čovječnosti, među kojim predmetima se nalaze 2 predmeta vođena za krivično djelo Genocid.

UKUPAN BROJ ANALIZIRANIH PRAVOSNAŽNIH OSUĐUJUĆIH PRESUDA SUDA BiH U 2018.GODINI					
	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva	Zločin protiv čovječnosti	Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika	Genocid	Ukupno
Broj osuđujućih presuda	9	4	1	2	16

Tabela 2: Broj analiziranih pravosnažnih osuđujućih presuda u 2018.godini

U 2019.godini, pred Sudom BiH ukupno je pravosnažno okončano 22 predmeta, od kojeg broja je najzastupljenije krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva u kojim presudama se osuđenim licima na teret stavlja i krivično djelo Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika, zatim Zločin protiv čovječnosti.

UKUPAN BROJ ANALIZIRANIH PRAVOSNAŽNIH OSUĐUJUĆIH PRESUDA SUDA BiH U 2019.GODINI					
	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva	Zločin protiv čovječnosti	Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika	Genocid	Ukupno
Broj osuđujućih presuda	11	9	2	0	22

Tabela 3: Broj analiziranih pravosnažnih osuđujućih presuda u 2019.godini

UKUPAN BROJ ANALIZIRANIH PRAVOSNAŽNIH OSUĐUJUĆIH PRESUDA SUDA BiH U 2020.GODINI					
	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva	Zločin protiv čovječnosti	Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika	Genocid	Ukupno
Broj osuđujućih presuda	2	2	1	0	5

Tabela 4: Broj analiziranih pravosnažnih osuđujućih presuda u 2020.godini

Kada je u pitanju 2021.godina, pred Odjelom I Krivičnog odjeljenja Suda BiH pravosnažno je okončano 7 predmeta ratnog zločina, gdje je suđeno za krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva i Zločin protiv čovječnosti. Sud je u predmetu broj S1 1 K 021682 20 Kžk, vođen protiv optuženog Buza Envera, zbog krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, u vezi sačlanom 30. istog zakona,. gdje ga je Vijeće Krivičnog odjeljenja Suda BiH, za navedeno krivično djelo, po osnovu odredbi članova 285. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (ZKP BiH) uz primjenu odredbi iz člana 38. i 41., Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZ SFRJ) osudio na kaznu zatvora u trajanju od 12 (dvanaest) godina. Optuženi Enver Buza[70] odgovara po osnovu komandne odgovornosti, odnosno sno-

70) Presuda Suda BiH, broj: S1 1 K 021682 20 Kžk,osuđeni Enver Buza

si odgovornost za djela podređenih, s obzirom da je propustio da kazni zločine koje su počinili njegovi podređeni, a koja obaveza proizlazi iz međunarodnog prava.[71] Sud je prilikom odmjeravanja kazne, tj. određivanja vrste i visine kazne prema optuženom cijenio specifičnost konkretnog slučaja, te vrijeme i mjesto izvršenja osnovnog djela, ulogu optuženog kao komadanta koji je rukovodio i nadgledao izvršenje krivičnog djela, zatim broj ubijenih civila i načina izvršenja ubistava, gdje je ubijeno 27 civila i to djece, žena i staraca. Međutim, presudom Apelacionog odjeljenja Suda BiH, prvostepena presuda je preinačena u odluci o kazni, te je optuženom izrečena kazna zatvora u trajanju od 8 (osam) godina, gdje se u obrazloženju navodi da se optuženi ne tereti za najteži oblik ovog krivičnog djela da bi mu mogla biti izrečena kazna zatvora od 20 godina, koja je predviđena KZ SFRJ. Od olakšavajućih okolnosti sud je cijenio starosnu dob optuženog, koji ima 75 godina, te porodično stanje, odnosno da ima suprugu koja se brine o njegovog zdravstvenom stanju.

Nadalje, kada je u pitanju krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva, sud je u predmetu broj: S1 1 K 019303 15 Krž, optuženog Mileta Pažin osudio na kaznu zatvora u trajanju od 1 (jednu) godinu i 6 (šest) mjseci, koji je postupao u svojstvu pripadnika HVO tačnije u svojstvu zapovjednika Civilne Zaštite Stolac, oštećenom, civilu, nanio snažnu fizičku i psihičku bol i patnju. Sud je od otežavajućih okolnosti na strain optuženog cijenio raniju osuđivanost, sve okolnosti koje utiču da kazna bude veća ili manja, kršeći pravila međunarodnog humanitarnog prava, za vrijeme oružanog sukoba, počinio nečovječno postupanje prema civilu.

71) Zaključak pretresnog Vijeća MKSJ u predmetu Halilović, prvostepena presuda, strana 54., „Komandant će se smatrati odgovornim ako propusti da učini nešto što je obavezan učiniti na osnovu međunarodnog prava. Takav propust je kažnjiv zbog toga što međunarodno pravo nadređenima nameće pozitivnu dužnost da spriječe i kazne zločine koje su počinili njihovi podređeni. Stoga, odgovornost za djela podređenih, ne znači nužno da komandant ima istu odgovornost kao i njegovi podređeni koji su počinili zločine, nego da za zločine koje su počinili njegovi podređeni komandant treba snositi odgovornost za nečinjenje. Pripisivanje odgovornosti komandantu za povredu ove dužnosti treba odvagnuti u odnosu na zločine podređenih, obzirom da komandant nije odgovoran kao da je sam počinio zločin, nego se njegova odgovornost razmatra srazmjerno težini počinjenih zločina. Vijeće smatra da je ovo i dalje u skladu s logikom težine koju međunarodno pravo pridaje vrijednosti zaštite“

UKUPAN BROJ ANALIZIRANIH PRAVOSNAŽNIH OSUĐUJUĆIH PRESUDA SUDA BiH U 2021.GODINI					
	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva	Zločin protiv čovječnosti	Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika	Genocid	Ukupno
Broj osuđujućih presuda	4	3	0	0	7

Tabela 5: Broj analiziranih pravosnažnih osuđujućih presuda u 2021.godini

6. Komparativna analiza prakse suda BiH i sudova iz okruženja

U namjeri da pokažemo značaj procesuiranja ratnih zločina u Bosni i Hercegovini u redovima koji slijedi komparirali smo rezultate do kojih smo došli našim istraživanjem a koji su prethodno prikazani sa rezultatima u ovoj oblasti koje su postigli sudovi nekih zemalja bosanskohercegovačkog okruženja a koji su nam bili dostupni.

U okviru istraživanog perioda, od 2017 do 2021.godine, u *Republici Srbiji* je pred odeljenjima za ratne zločine Višeg i Apelacionog suda u Beogradu procesuirano 67 predmeta[72]. Veliki broj postupaka za ratne zločine u Republici Srbiji traje više godina. Tužilaštvo za ratne zločine je od početka rada 2003. godine do kraja 2021. godine, podiglo optužnice u 88 predmeta ratnih zločina, u kojima je optuženo ukupno 210 lica i obuhvaćena najmanje 3.041 smrtno stradala žrtva. Pravosnažno je okončano 58, dok je 17 predmeta u toku. U pravosnažno okončanim predmetima osuđeno je ukupno 86, a oslobođeno 54 optuženih. Takođe, od ukupno optuženih, u odnosu na 24 lica optužnice su odbačene zbog procesne nesposobnosti optuženih ili su, zbog smrti optuženih, postupci u odnosu na njih obustavljeni. U pravosnažno okončanim predmetima, optužnicama je bilo obuhvaćeno ukupno 1.049 smrtno stradalih žrtava, dok je pravosnažnim presudama obuhvaćeno 737 smrtno stradalih žrtava.[73]

Vlada Republike Srbije je 20. februara 2016. godine, usvojila Nacionalnu strategiju, a ona se odnosila na period od 2016. do 2020. godine. Strategijom je bio definisan set aktivnosti čiji je zajednički cil j– napređenje

72) Godišnji izvještaj o suđenjima za ratne zločine pred sudovima u Srbiji – 2020.godina, "Fond za humanitarno pravo", 7

73) Izvještaj o suđenjima za ratne zločine u Srbiji tokom 2021.godine, "Fond za humanitarno pravo", 7

procesuiranja ratnih zločina u Srbiji.[74] Implementaciju ove Strategije pratio je Fond za humanitarno pravo.[75]

Kako u sudskoj praksi Suda Bosne i Hercegovine, kada su u pitanju krivična djela ratnog zločina, a u pogledu odmjeravanja kazne te primjene olakšavajućih i otežavajućih okolnosti na strani počinitelja, u pravosudnom sistemu R Srbije suština suđenja u predmetima ratnih zločina jeste utvrđivanje potpunog činjeničnog stanja kako bi se utvrdila krivica lica koje se tereti za izvršenje krivičnih djela ratnih zločina, adekvatno kažnjavanje lica za koje se utvrdi da su kriva i ostvarivanje pravde za žrtve. Izrečene kazne Odeljenja za ratne zločine (ORZ) Višeg suda nikada neće zadovoljiti sve strane, optuženog i oštećene, a kaznena politika Višeg suda često je predmet polemike i kritike u stručnoj i običnoj javnosti, što možemo poistovijetiti sa stanjem u BiH.

Kao i u pravosudnom sistemu Bosne i Hercegovine, tako i u pravosudnom sistemu R Srbije, kod krivičnih djela ratnog zločina u primjeni je najblaži zakon po učinioca, što obavezuje sud da primenjuje Krivični zakon SFRJ po kome je za djela ratnih zločina propisana najteža kazna zatvora u trajanju od 20 godina. Također, obaveza sudije u postupcima i predmetima ratnog zločina jeste da prilikom odmjeravanja kazne, cijeni sve olakšavajuće i otežavajuće okolnosti na strani optuženog, a kako je to i propisano krivičnim zakonom, a to su: stepen krivične odgovornosti, pobude iz kojih je krivično djelo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je djelo učinjeno, raniji život, lične i porodične prilike učinioca i njegovo držanje nakon učinjenog djela. Kako u praksi Suda BiH kod ove vrste krivičnih djela, kada je u pitanju primjena olakšavajućih i otežavajućih okolnosti, tako i u pravosudnom sistemu R Srbije postoje kritike upućene Višem sudu koje se odnose ne pretjeran značaj koji sud daje ličnim i /ili porodičnim prilikama učinioca, ali naglašava da je sud dužan da iste cijeni, te da bi protivno zakonu bilo zanemarivanje te obaveze.[76]

74) Nacionalna strategija za procesuiranje ratnih zločina u Srbiji za period 2016–2020, Republika Srbija, Ministarstvo pravde

75) Nacionalna strategija za procesuiranje ratnih zločina, 2016–2020, februar 2016. godine, Fond za humanitarno pravo, Peti izvještaj o provođenju nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina, Beograd, decembar 2019.godine

76) Kaznena politika u postupcima ratnih zločina 24.11.2022.godine, Beograd, Srbija, Regionalni sastanak sudija, tužilaca i advokata koji postupaju u predmetima ratnih zločina.

Jasno je da je odmjeravanje kazne složen proces koji se ne može svesti na formular ili tabelu, gdje se mora voditi računa o svemu, uzimajući u obzir već iskazanu kaznenu politiku u konkretnim predmetima. U svojim odlukama sudije daju odgovarajuće obrazloženje o ocjeni olakšavajućih i otežavajućih okolnosti i visini kazne.

Kao olakšavajuća okolnost, kritički gledano i za presude Suda BiH a tako i u pravosudnom sistemu R Srbije, jeste činjenica da se kao olakašvajuća okolnost uzima, protek vremena, a koju analizu je dao i Viši sud u Beogradu.[77]

Kada je u pitanju kaznena politika *Republike Hrvatske* u provođenju i procesuiranju krivičnih djela ratnog zločin sprovode je prije svega sudije županijskih sudova u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu, Vrhovnog suda RH i novoformiranog Visokog kaznenog suda RH. Za razliku od pravosudnog Sistema Bosne i Hercegovine kada su u pitanju krivična djela ratnog zločina, gdje je u primjeni zakon koji je povoljniji za počinioca, odnosno KZ SFRJ, u R Hrvatskoj je u primjeni Osnovni krivični zakon RH iz 1993. godine, koji se primjenjuje u ovim predmetima kao najblaži zakon po počinioca. Krivični zakon iz 1997. godine kao strožiji nije primjenjivan. Obrazlažući, da je Krivični zakon iz 2011. godine strožiji, s obzirom da propisuje kaznu dugotrajnog zatvora od 40 godine, i kaznu u trajanju od 50 godina. Međutim, i ovaj zakon se primjenjuje s obzirom da se smatra blažim u odnosu na neke radnje ratnog zločina – naime, za silovanje kao ratni zločin ovaj zakon propisuje minimalnu kaznu zatvora u trajanju od tri godine, dok Osnovni krivični zakon iz 1993. za djelo ratnog zločina propisuje kaznu od pet do 20 godina. Ovakva praksa, zbog žalbi odbrane i državnog branitelja, često dovodi do preinačavanja prvostepenih presuda.[78]

Prema statistici Visokog kaznenog suda RH, u 2018. godini bilo je podignuto sedam optužnica, 12 osuđujućih i 7 oslobajućih i ostalih odluka,

77)"*Protek vremena ne bi trebalo da predstavlja olakšavajuću okolnost, imajući u vidu da ova krivična dela ne zastarevaju i da okrivljeni često nisu dostupni nadležnim organima, te svojim postupanjem doprinose velikom proteku vremena od izvršenja krivičnog dela do krivične presude*.", Regionalni sastanak sudija, tužilaca i advokata koji postupaju u predmetima ratnih zločina: Kaznena politika u postupcima ratnih zločina 24.11.2022.godine, Beograd, Srbija, 3

https://www.vrh.sud.rs/sites/default/files/attachments/Regionalni_sastanak_pravnih_prakticara_2022_final.pdf

78)Kaznena politika u postupcima ratnih zločina 24.11.2022.godine, Beograd, Srbija, Regionalni sastanak sudija, tužilaca i advokata koji postupaju u predmetima ratnih zločina.

u 2019. godini podignuto je 57 optužnica, donjete su 22 osuđujuće odluke i 19 oslobađajućih, odbijajućih te odluka kojima je postupak obustavljen; u 2020. - 28 optužnica, 13 osuđujućih i 17 oslobađajučih, odbijajućih i obustavljajućih odluka; dok u 2021. bilo je 45 optužnica a donjeto je 19 osuđujućih i 24 drugih odluka.[79] Najčešči problem kod presuđenja i vođenja postupka pred pravosudnim organima RH u krivičnim djelima ratnog zločina, ali i problemima sa kojima se susreće državni odvjetnik prilikom dokazivanja odgovornosti počinioca, ogleda se u težini dokazivanja, proteku vremena od izvršenja krivičnog djela, nedostupnosti optuženih zbog proteka vreman da li zbog starosti i smrti svjedoka i žrtava djela, koji svi navedeni razlozi, kako i u Bosni i Hercegovini tako i u R Hrvatskoj utiču na kaznenu politiku sudova u predmetima ratnog zločina.

Prema svemu naprijed navedenom, sa kojim „problemom“ se ne suočavaju pravosudni organi Bosne i Hercegovine i Srbije, jeste primjena Krivičnog zakona koji će biti povoljniji za počinitelja krivičnog djela u predmetima ratnog zločina.

Kada je u pitanju procesuiranje krivičnih djela ratnog zločina *u Crnoj Gori*, procesuira se jako mali broj zločina, u kojima zbog dužine trajanja postupka, smrti svjedoka, oštećenih, nakon 2007. godine, procesuirano četiri predmeta za ratne zločine: predmeti „Morinj“, „Kaluđerski laz“, „Deportacija izbeglica“ i „Bukovica“. Od ukupno 30 procesuiranih lica njih 26 je oslobođeno krivične odgovornosti, a ostalih četvoro osuđeno na kazne zatvora u trajanju od dvije do tri i po godine, što je posljedica neosnovanog lišenja slobode velikog broj optuženih, dužine trajanja postupaka, velikog broja svjedočenja, vještačenja.[80] Od 2015 godine, postoji jedno specijalno odjeljenje za suđenje krivičnih djela ratnih zločina, organizovanog kriminala, korupcije i terorizma pri Višem sudu u Podgorici.[81]

Posebno privlači pažnju u pravosudnom sistemu Crne Gore, pitanje procesuiranja krivičnih djela ratnog zločina, gdje je optuženima uglavnom stavljano na teret isključivo neposredno izvršenje ili izdavanje naređenja za izvršenje krivičnih djela, gdje državno tužilaštvo ni u jednoj optužnici

79) Sudska praksa, Vrhovni sud Republike Hrvatske, https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/home

80) Suđenja za ratne zločine u Crnoj Gori 2009-2015, NVO Akcija za ljudska prava Podgorica, Crna Gora

81) Zakon o sudovima Crne Gore “Službeni list Crne Gore” broj 11/2015, 076/20, čl. 16.

ne koristi institute saizvršilaštva ili pomaganja kao oblik odgovornosti osoba na srednjim ili višim pozicijama u vojnoj, policijskoj, ili političkoj hijerarhiji, iako su u pojedinim slučajevima postojali osnovi za primjenu tih instituta. Tužilaštvo nije nikada primjenilo ni institute komandne odgovornosti kao oblik odgovornosti pretpostavljenih koji su znali ili morali znati za takav zločin, zbog čega je ovakvo postupanje državnog tužilaštva dovelo do toga da je broj optuženi značajno ograničen. Također, Apelacioni sud Crne Gore i Vrhovni sud Crne Gore su podržali pravno neutemeljen stav Višeg suda u Podgorici (u predmetu Deportacija)[82] da ratni zločin može postojati samo ako je izvršen od strane pripadnika oružanih formacija strana u sukobu ili lica koja su bila „u službi" takvih formacija, koji pravni stav u odnosu na navodno potrebno svojstvo izvršilaca ratnog zločina je proizvoljan i bez osnova u domaćem ili međunarodnom pravu.[83]

7. Zaključak

Adekvatna kaznena politika predstavlja jedan od faktora koji bitno utiču na učinkovitost krivičnopravnog odgovora na krivična djela korupcije, privrednog i organizovanog kriminala. Cilj vođenja krivičnog postupka jeste da se učinitelju koji bude oglašen krivim, izrekne upravo kazna koja će biti dovoljna da postigne svoju svrhu, a da se, s druge strane, krivičnopravna prinuda primijeni samo u nužnoj mjeri. Prema tome, što su kazne koje izriču sudovi adekvatnije odmjerene (misli se na izbor vrste i mjere kazne), veći je stepen postizanja svrhe kažnjavanja, što doprinosi većoj učinkovitosti pravosuđa u ostvarivanju svoje misije u borbi protiv ovih krivičnih djela. U BiH se nerijetko govori ili se mogu čuti ili pročitati stavovi da je kaznena politika u odnosu na ova krivična djela neadekvatna[84], da je zakonska ka-

82) U krivičnom postupku pred Višim sudom u Podgorici optuženima se sudilo po osnovu deportacije 79 državljana Republike BiH, i to 50 Bošnjaka - muslimana i 29 Srba iz BiH. Neposredno pred kraj ponovljenog suđenja 14.09.2012, zamjenica Specijalnog tužioca, Lidija Vukčević, smanjila je broj oštećenih na 34 (presuda Višeg suda u Podgorici, Ks.br. 6/12, str. 3 i 4). Ostali deportovani do broja od 66 navedeni su na spisku ministra Nikole Pejakovića u Odgovoru na poslaničko pitanje iz 1993. godine, odnosno u izjavama preživjelih, koji su u postupcima za naknadu štete pred Osnovnim sudom u Podgorici pomenuli i lica koja nisu na spisku. Novinar I publicista Šeki Radončić, u svom istraživanju pominje broj od 105 izbjeglica muslimana (Š. Radončić, „Kobna sloboda – deportacija bosanskih izbjeglica iz Crne Gore", Fond za humanitarno pravo, Beograd, 2005, str. 145)

83) Suđenja za ratne zločine u Crnoj Gori 2009-2015, NVO Akcija za ljudska prava Podgorica, Crna Gora

84) H. Sijerčić-Čolić/ V. Pleh/ E. Gotovuša, „Pregovaranje o krivnji u kaznenom pravosuđu

znena politika „dobra“, ali da je ne prati sudska kaznena politika[85], da se veliki procenat izrečenih kazni odnosi na kazne ublažene ispod zakonom propisanog minimuma[86] i slično. Stvarna ocjena o postojanju neslaganja zakonske i sudske politike kažnjavanja može se dati tek na osnovu analize izrečenih kazni i ključnih razloga/kriterija koje su sudovi cijenili prilikom odmjeravanja tih kazni.

Kazna je nezaobilazno sredstvo odbrane društva od kriminaliteta, zaštite važnih zajedničkih i individualnih dobara od opasnih vidova kriminaliteta, to je dakle prisilna mjera kojom društvo reaguje prema onima koji ne poštuju pravni poredak i pravila zajedničkog življenja, sredstvo osude na kriminalno ponašanje.[87] Procesuiranje ratnih zločina koji su počinjeni na teritoriji Bosne i Hercegovine ima veliku ulogu i izgradnji mira i povjerenja među ljudima, te u sprečavanju nastanka novih sukoba, što govori u prilog činjenici odgovornosti sudova prilikom odjeravanja vrste i visine kazne, odnosno tereta sudova koji rade na procesuiranju ove vrste krivičnih djela.

Vodeći računa o svrsi kazne, i obavezi suda da prilikom odmjeravanja kazne kreće se u granicama tj. Zakonskom okviru koji je propisan za određeno krivično djelo, jasno je da pravilno odmjerena kazna, kojom je zadovoljen prije svega propisani zakonski okvir, osuda optuženog i satisfakcija oštećenih u počinjenom krivičnom djelu, govori o kvalitetu i jačini pravosudnog sistema jedne države, posebno kada su u pitanju krivična djela obrađena u ovom radu.

Analizom naprijed navedenih pravosnažnih presuda Odjela I Suda BiH, postupka odmjeravanja vrste i visine kazne za počinitelje teških krivičnih djela, ozbiljne primjedbe se stavljaju na način vrednovanja olakšavajućih i

i zakonodavstvu u Bosni i Hercegovini“, Policija i sigurnost, Policijska akademija, Zagreb, 1/2021, str. 57

85) Npr. intervju na televiziji N1, 2021., dostupno na „Grubeša o Krivičnom zakonu: Dobra kaznena politika, ali na sudovima problem“ – N1 (n1info.com), pristupljeno 4.9.2021. godine.

86) TI BiH, 2015., „Monitoring procesuiranja korupcije pred sudovima i tužilaštvima u Bosni i

Hercegovini“, Transparency International Bosna i Hercegovina, str. 7, dostupno na Microsoft Word – Monitoring procesuiranja korupcije 16 12 2015 (ti-bih.org), pristupljeno 18.2.2022. godine.

87) B. Petrović/ D. Jovašević, Krivično/kazneno pravo Bosne i Hercegovine (Opći dio), Pravni fakultete Sarajevo, 2005

otežavajućih okolnosti, odnosno, neprihvatljivo je bez valjanog ili bez bilo kakvog u određenim slučajevima, obrazloženja kod krivičnih djela ratnog zločina određene okolnosti tretirati kao olakšavajuće ili čak posebno olakšavajuće. Smatramo potrebnim istaknuti potrebu izmjene sudske prakse u pogledu pobrojavanja i obrazlaganja olakšavajućih i otežavajućih okolnosti prilikom odmjeravanja vrste i visine kazne od strane suda, gdje sudovi mnogo više pažnje trebaju posvetiti obrazloženju sudskih odluka kako bi se imala jasna predstava o okolnostima kojima se sud rukovodi prilikom odmjeravanja konkretne kazne. Potrebno je da sud u obrazloženju presude, pored pobrojavanja olakšavajućih i otežavajućih okolnosti na strani optuženog, analizira i vrednuje svaku okolnost pojedinačno i u vezi sa drugim olakšavajućim i otežavajućim okolnostima i ocijeni njihov ukupni značaj i uticaj u izboru vrste i visine kazne. Sveobuhvatan pristup okolnostima koje sud uzima u razmatranje prilikom odmjeravanja vrste i visine kazne imao bi za rezultat prihvatljivije vrednovanje svih okolnosti koje su od značaja za sagledavanja težine učinjenog ratnog zločina i stepena krivične odgovornosti njegovog učinioca. Sve naprijed navedene okolnosti utiču na zaključak da kaznena politika Suda BiH u krivičnim djelima ratnog zločina nije adekvatna, da je u oko 20 posto pravosnažnih predmeta sa osuđujućom presudom izrečena kazna ispod zakonom propisanog minimuma, da sud u obrazloženju presuda samo paušalno navodi olakšavajuće i otežavajuće okolnosti ne analizirajućih ih detaljno i u njihovoj međusobnoj vezi, te da sud uzima u obzir kao olakšavajuće okolnosti, neke okolnosti koje se ne mogu uzimati kao olakšavajuće, na spram težine počinjenih krivičnih djela i njihove društvene opasnosti, te da izrečena kazna i provedeni postupak ne utiču na izgradnju povjerenja i pomirenja među ljudima.

Žrtve u krivičnim djelima ratnog zločina, generalno nisu zadovoljne izrečenim krivičnim sankcijama izvršiocima krivičnih djela koja su počinjena, a procesuirana pred Sudom BiH, gdje se radi o ozbiljnim zločinima sa velikim brojem žrtava. Čak se dolazi u situaciju da kada se izreknu najveće zatvorske kazne gledano pojedinačno broj žrtava i broj godina izrečene kazne zatvora, svodi se na jednu godinu ili nešto malo više po jednoj žrtvi, gdje kao primjer možemo koristiti presudu broj S1 1 K 021682 20 Kžk.

Potrebno je istaći da za pojedine zločine na nivou kantonalnih sudova

čak kaznena politika strožija u odnosu na presude Suda BiH, obzirom da se za pojedini zločin u tim manje složenim predmetima izriče strožija kazna nego u masovnim zločinima presuđenim od strane Suda BiH.

Imajući u vidu komparaciju pravosudnih sistema Bosne i Hercegovine, Republike Srbije, Republike Hrvatske i Crne gore, kada su u pitanju krivična djela ratnog zločina proizlazi da se u većini slučajeva kod odmjeravanja kazne, utvrđivanja olakšavajućih i otežavajućih okolnosti postupa isto, na način da su u svim sistemima u primjeni dobro držanje pred sudom, porodičnost, protek vremena, a da na izbor i visinu kazne utiče dužina trajanja postupka, smrt ili ne pronalazak vjedoka i oštećenih. Kako u BiH tako i u Srbiji i Crnoj gori u primjeni je KZ SFRJ kod procesuiranja krivičnih djela ratnog zločina sa naznakom da je isti povoljniji za optuženog, dok je u R Hrvatskoj u stalnom sukobu suda i stranaka u postupku koji je zakon povoljniji za počinioca. Kako je u tekstu ovog rada već i navedeno, a kada je u pitanju procesuiranje krivičnih djela ratnog zločina, sudska praksa će pokazati ako raspon kazne nije postavljen adekvatno, te su sudovi su dužni primijeniti zakonske odredbe, uvažiti kako zakonom propisan raspon kazne, tako i opća pravila o odmjeravanju kazni, na koji način vrše individualizaciju kazne prema okolnostima konkretnog učinitelja i krivičnog djela.

CRIMINAL POLICY OF THE COURT OF BOSNIA AND HERZEGOVINA IN CRIMINAL OFFENSES OF WAR CRIMES IN THE PERIOD FROM 2017 TO 2021

Summary

International and domestic criminal legislation obliges states to criminally pursue and prosecute perpetrators of crimes committed against humanity and values protected by international humanitarian law. In the period from 1992 to 1995, Bosnia and Herzegovina was the scene of armed conflicts in which severe, systematic and massive violations of international humanitarian law were committed, where as a result many human lives were lost, many people fled or were displaced, and a large number of persons are still missing. Due to the painful past and the possibility of continuing a regular and safe life, one of the new steps in dealing with the past is the prosecution and punishment of persons responsible for crimes committed against humanity and values protected by international humanitarian law. The Court of Bosnia and Herzegovina is the only regular state court at the level of Bosnia and Herzegovina, which was established for the purpose of implementing the competences assigned to Bosnia and Herzegovina by the Constitution of Bosnia and Herzegovina, then by the European Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, and other international documents that Bosnia and Herzegovina Herzegovina ratified and which apply on the territory of Bosnia and Herzegovina. The competences of the Court of Bosnia and Herzegovina are criminal, civil and administrative at the state level, as well as appellate jurisdiction over decisions made by the Court of Bosnia and Herzegovina. The establishment of the Court of Bosnia and Herzegovina as a competent court at the state level, which is all in accordance with the Constitution of Bosnia and Herzegovina, is a prerequisite for the establishment of the rule of law in the state of Bosnia and Herzegovina.

This paper elaborates the punishments and circumstances under which certain punishments were imposed by the Council of the Court of Bosnia and Herzegovina, during the prosecution of criminal acts committed against humanity and values protected by international humanitarian law. An analysis of the final verdicts of the Court of Bosnia and Herzegovina

in the period from 2017 to 2021 was carried out, where a small number of prosecuted persons was determined, where in most cases the sentence was below the minimum established by law, with the conclusion that stricter sentences can also be imposed, which points to the inadequacy of the criminal policy in the cases of war crimes.

Keywords: Court of Bosnia and Herzegovina, Judiciary of Bosnia and Herzegovina, criminal procedure, Rule of law, judicial independence, jurisdiction of the Court of Bosnia and Herzegovina, Section I of the Court of Bosnia and Herzegovina.